

Orwell George
Autorka textu: Marta Balážová

Charakteristika jednou vetou:

Bol jednou z najvýznamnejších literárnych osobností 20. storočia, dokázal predvídať a opísať podstatu totalitných režimov, jeho romány boli varovaním i povzbudením.

Životopisné údaje:

George Orwell, vlastným menom Eric Arthur Blair, sa narodil v roku 1903 v Indii. Pseudonym si zvolil podľa riečky, pretekajúcej anglickým vidiekom, kam sa jeho rodičia po príchode z Indie presťahovali. Neskôr žil v Paríži a v Londýne. Bol učiteľom, ale tiež cestovateľom a novinárom. Od tridsiatych rokov pravidelne prispieval knižnými recenziami a neskôr literárnymi a politickými úvahami do popredných britských novín. Počas 2. svetovej vojny pracoval v zahraničnom vysielaní BBC. Ako vojak sa zúčastnil občianskej vojny v Španielsku. Najskôr bojoval na strane komunistov, potom prešiel medzi anarchistov. Svoje zážitky z tejto vojny popísal v reportážnom románe *Hold Katalánsku*. Svetoznámy autorom sa stal najmä románmi *Zvieracia farma* a *1984*. Zomrel v roku 1950 na tuberkulózu.

Diela:

George Orwell ako satirik bol literárnymi kritikmi často porovnávaný s Jonathanom Swiftom a spolu s Franzom Kafkom bol označovaný za „proroka“ našej doby. Napísal autobiografickú knihu *Down and Out in Paris and London* (vyšla v češtine pod názvom *Trosečníkem v Paříži a Londýně*). Román **Zvieracia farma** je napísaný formou bájky. Je to podobenstvo o spoločensťve, nastolenom násilnou revolúciou, v ktorom „sú si všetci rovní“, postupne sa však mení na systém, kde väčšina „rovných“ je ovládaná hŕstkou „ešte rovnejších“. Osud tejto knihy u nás len potvrdil všeobecnú platnosť Orwellovho rozprávkového príbehu. Kniha vyšla po prvý raz v roku 1946. O dva roky neskôr bola zakázaná a jej autor patril až do nedávnej doby k najodsudzovanejším zahraničným spisovateľom. (Veď napríklad prasatá sa na farme oslovovali „súduhovia“, stavba veterného mlyna na výrobu elektriny bola zasa jasnou narážkou na Leninovu posadnutosť elektrifikáciou). V knihe je možné rozpoznať črty totalitných režimov, s prekvapením však zisťujeme, že niektoré z nich v dobe, keď žil Orwell ešte neboli známe a tak ich práve on predpokladal a predpovedal. Totalitný režim má v podobe zvieracej farmy presvedčivo vypracovanú genézu. Na začiatku je vzburá skupiny zvierat (Rebellion). Porušia dovtedajší prirodzený poriadok, vyženú stále opitého majiteľa a ujmú sa moci. Nový poriadok (animalizmus) sľubuje zvieratám zmeniť všetko, s čím boli dovtedy nespokojné. Ukázalo sa však, že hoci takýto projekt odstraňuje staré poriadky, neprichádza s ničím lepším. Výsledkom je, že skupina zvierat – prasatá sa vyšvihli na úroveň úhlavných nepriateľov – ľudí, ostatné zvieratá sú však na tom rovnako alebo horšie ako dovtedy. Orwellovo podobenstvo presne vystihuje situáciu na obidvoch stranách železnej opony. Ten, kto žije vonku, neverí, že by niečo také absurdné mohlo fungovať. Naopak, ten, kto je dnu, si na obludnosť systému zvyká. Utopickou science – fiction možno nazvať Orwellov román **1984** (Tisícdeväťsto osemdesiatštyri). Podal v ňom otrasnú víziu totalitného sveta. Hlavný hrdina knihy, Winston Smith žije v roku 1984 v Londýne. Pracuje na Ministerstve pravdy, ktoré sa zaoberá falšovaním histórie. Londýn je hlavným mestom veľmoci Oceánia. Okrem nej existujú už len dve veľmoci – Eastázia a Eurázia. Všetky tri oblasti navzájom stále bojujú a vo všetkých sú rovnako zlé podmienky. Oceánii vládne Strana, jej vládne všemocný Veľký Brat, o ktorom sa tvrdí, že je nesmrteľný. Používa sa jazyk, ktorý má len obmedzený počet slov schválených vládou. Každý, kto sa vzbúri, je popravený. Okrem Strany sú už len „proletí“, ľudia – zvieratá, ktorí sa nestarajú o nič, len ako mať peniaze na pivo, sex a lotérie. Winston je jediný, kto verí, že sa dá situácia zmeniť. Zaľúbi sa a neúspešne sa pokúsi Strane uniknúť. Je zatknutý, jeho víťazstvom je však nádej:

“Niečo vás premôže, život vás premôže.“ Všetky Orwellove diela (Zem a sloboda, Zvieracia farma, 1984) boli neskôr sfilmované.

Ukážky:

Zvieracia farma (úryvok 1.)

Sedem prikázaní:

1. Každý, kto chodí na dvoch nohách, je nepriateľ.
2. Každý, kto chodí na štyroch nohách alebo má krídla, je priateľ.
3. Žiadne zvieratá nebude chodiť oblečené.
4. Žiadne zvieratá nebude spať v posteli.
5. Žiadne zvieratá nebude piť alkohol.
6. Žiadne zvieratá nezabije iné zvieratá.
7. Všetky zvieratá sú si rovné.
- 8.

Zvieracia farma (úryvok 2.)

Zavládlo zdesené ticho. Ohromené a vystrašené zvieratá sa pritlačili k sebe a pozorovali dlhý zástup prasiat, pomaly pochodujúcich po dvore. Akoby sa svet obrátil hore nohami. Ale potom prišla chvíľa, keď prvý šok pominul a zvieratá - aj napriek strachu zo psov a za dlhý čas vyvinutému návyku nikdy sa nest'azovať, nikdy nekritizovať, nech sa deje čokoľvek - chceli začať protestovať. Ale práve v tej chvíli, ako na povel, začali všetky ovce naraz b'lačať. „Štyri nohy dobré, dve nohy lepšie! Štyri nohy dobré, dve nohy lepšie! Štyri nohy dobré, dve nohy lepšie!“

To trvalo bez prestávky päť minút. A keď ovce zmĺkli, príležitosť na protest pominula, lebo prasatá vpochodovali naspäť do domu. Benjamín pocítil na ramene zafunenie. Obzrel sa. Bola to Lupina. Jej staré oči boli zakalené viac než inokedy. Bez toho, aby niečo povedali, odobrali sa spolu na koniec veľkej stodoly, kde bolo napísaných Sedem prikázaní. Minútu či dve tam stáli a pozerali sa na biele písmená na čiernom podklade.

„Mám už slabý zrak,“ povedala Lupina. „Ani keď som bola mladá, neprečítala som, čo je tam napísané. Zdá sa mi ale, že stena teraz vyzerá nejako inak. Je tam tých Sedem prikázaní ako predtým, Benjamín?“

A Benjamín po prvý raz porušil svoju zásadu, keď jej prečítal, čo je napísané na stene. Nebolo tam nič okrem jediného prikázania. Znelo: VŠETKY ZVIERATÁ SÚ SI ROVNÉ, ALE NIEKTORÉ SÚ SI ROVNEJŠIE.

1984 (úryvok)

„My, Strana, ovládneme všetky záznamy a my tiež ovládame všetku pamäť. Takže ovládame minulosť, nie?“

„Ale ako môžete ľuďom zabrániť, aby si niečo pamätali?“ vykrikol Winston, ktorý zasa na chvíľu zabudol na číselník. „Podvedome, aj keď to človek nechce. Ako môžete ovládať pamäť? Moju ste neovládli.“

O'Brien opäť sprísnel. Položil ruku na číselník.

„Naopak,“ povedal, „ty si ju neovládol. To ťa priviedlo až sem. Si tu, lebo si nebol dost' pokorný, dost' disciplinovaný. Nechceš sa podrobiť, čo je cena za duševné zdravie. Dal si prednosť tomu byť šialený, byť sám ako menšina. Iba disciplinovaná myseľ chápe realitu, Winston. Ty veríš, že realita je niečo objektívne, vonkajšie, čo jestvuje samo osebe. Veríš takisto, že podstata skutočnosti je samozrejme. Keď sám seba klameš a myslíš si, že niečo vidíš, predpokladáš, že každý vidí tú istú vec ako ty. Ale ja ti poviem, Winston, že skutočnosť nie je mimo nás. Realita je v ľudskom vedomí a nikde inde. Nie v individuálnom vedomí, ktoré sa môže myliť a aj tak skoro zaniká: vo vedomí Strany, to vedomie je kolektívne

a nesmrteľné. Čokoľvek Strana považuje za pravdu, je pravda. Realitu nemožno vidieť inak, ako očami strany. Tento fakt sa budeš musieť znova naučiť, Winston.“

Myšlienky:

„Skutočná sloboda znamená dovoliť ľuďom povedať to, čo nechceme počuť.“

„Sloboda je sloboda povedať, že dva a dva sú štyri. Ak je toto dané, všetko ostatné z toho vyplynie.“

„Napadlo ti niekedy, Winston, že tak v roku 2050, a to najneskôr, nebude nažive ani jedna ľudská bytosť, ktorá by bola schopná rozumieť rozhovoru, ktorý práve vedieme?“

(Z knihy G. Orwella 1984 – preklad Milan Šimečka)